

in drago prodajali; vam so bile ugodne zadnje leta, v katerih je trte po sosednjih krajih bolezen zatirala, zdaj je minula skoraj ta nesreča, in nastopila je še druga okoliščina, ki žuga hudo škodovati vam, ako ne bote pazili. Železna cesta namreč pripeljuje prodajavce vina iz drugih dežel. Štajarske, ogerske in hrvaške vina se pijejo v Trstu, v Gorici in drugod, — vina, ki so okusne in hranljive, in se najhujše vročine ne strašijo, kakor vaše. Hrvatej so napravili v Trstu razstavo svojih vin, in kupci si lahko izbirajo, česar želé; naše vina pa zaostajajo.

Vsega tega je krivo, kakor vidimo, poganjanje prodajavcev, to je, konkurencija. Konkurencija je prav ostra sodnica, ona vse natanko pregleduje, zameta in zaničuje, kar je srednjega ali slabega, in priznava prednost le dobrim, izvrstnim rečem.

Zavoljo tega pa ne smemo obupati, zakaj konkurencija škoduje le nemarnim. Vrlega, umnega moža pa spodbada k napredovanju; ona mu je nagib k novemu preiskovanju, in vsled tega izvir novih znajdeb in ponosnega veselja. Nam je tedaj zadnji čas, da začnemo posluževati se pravih sredstev; zatoraj „zložimo se!“ kakor slavni dr. Toman svetuje, in napenjajmo vse moči, da bomo drugim prodajavcem kos.

Ne ugovarjajte, da je tega vročina tukajšnja kriva, zakaj na Francozkem in Španjoljskem je vročina še hujša, kakor pri nas; vendar pa narejajo tam vina hranljive, in tako hranljive, da jih po morji celó v Ameriko pošiljajo. Tudi na Italijanskem nahajamo sèm ter tje stanovitnih vin, in znano je, da so že Rimljani ljubili stare vina, saj je slavni latinski pesnik Horaci opel okusno falernsko vino starejše dóbe. Potem takem ni kriva niti zemlja, niti vročina; ampak druge napake so krive: ali obdelovanje trt, ali kuhanje vina po stari navadi, ali slaba posoda in neprimerni hrami, ali morebiti kake druge okoliščine. Vse to do korena preiskati, napake najti in odstraniti jih, in kaj boljšega vpeljati, gré pa Vam, ki ste zvedeni možje in umni gospodarji.

Hajd tedaj, združimo se v ta namen, in pomagajmo si sami, kajti drugi nočejo in ne morejo za nas skrbeti. Najti pa moramo pravo pot, zakaj, kar je drugim narodom mogoče, mora toliko lože biti nam Slovencem, ki imamo dokaj najlepših izgledov.

V ta namen svetujem: I. Da bi izvolili že danes izmed vseh posestnikov naše doline 12 ali 15 umnih gospodarjev, katerim je mar za lastno in za občno blagostanje, in od katerih mislite, da se bodo zares trudili, da najdejo pomočkov in sredstev, po katerih bo mogoče tukajšnje vino zboljšati in več let hranljivo narediti. Gledajmo pa posebno na takošne možé, ki bodo domoljubno tudi razglasili to, kar zvedó. II. Svetujem drugič, da naj bi se ta odbor večkrat v letu zbiral, med odbornike in druge umne gospodarje nove svoje poskušnje razdeljeval; da naj bi dela, sporočila sprejemal, knjige dotične kupoval, zvedene može presliševal, in sploh vpeljal vse, kar je potrebno, da se namen doseže. III. Ta odbor ima dalje vse pripraviti in izpeljati, kar postava o združevanju zahteva.

Možje! to so moje želje, moji predlogi. Vi pa odločite in sklenite, kar mislite, da bo v prid vam in dragi nam domovini!“

Volil se je potem odbor 12 mož, ki naj bi posebno za povzdigo vipavske vinoreje skrbeli in bi razglasili tudi po časnikih, kar bi pomoglo k temu, da se naredí vipavsko vino več let hranljivo. Izvoljeni so bili: Gg. France Kavčič, Evgen Majer, Ant. Deperis, Daniel Godina, Mojzes Duranti, Tomaž Mrevle, France Polšak, Ant. Nussdorfer, France Pečenko, Janez Ličen, France Leban in Ant. Rustja.

Gospodarska skušnja.

* Bič za povijanje cepljencev posebno pripraven. Dober gnoj sadnim drevesom. — Kar človeka veseli, o tem rad govori. To je že star pregovor. Moje posebno veselje od nekdanj je sadjoreja; slavna c. kr. kmetijska družba kranjska me je zato že dvakrat počastila s srebrno svetinjo; veselje tedaj mi ne sme samo na jeziku biti, ampak v djanji se mora pokazati. Zato naj povem, kar sem iznajdel. Cepil sem letošnjo spomlad okoli 1000 drevesec, in ko sem jih okoliral, sem najdel, da bič je za povijanje cepljencev veliko boljši kakor navadno ličje ali prejnati matoz, to je, bič tanek in dolg, ki bolj v senci in v kaki goščavi raste; kadar je osušen in zvenjen, je prav trden, pa tudi volján. S takim bičem sem še čez 300 cepljencev povil. Utegnil bi tudi prav dobro služiti mestnim vrtnarjem, ki imajo z rožami opraviti, posebno poletni čas, ko je mlad les, ko niso trte dobre in se prerade lomijo. — Naj zraven tega še nekaj povem, kar sem skusil. Večkrat kdo vpraša, s čem je najbolje drevescem gnojiti? Najboljši gnoj se naredí iz lesnine z zelenim listjem vred. Sedanji čas je še pravi za to. Jelšje, robidovje in vsaka šara naj se drobno naseka in z malo prstjo v tako jamo spravi, kamor se lahko gnojnica napelje ali se ž njo saj lahko polije; enkrat ali dvakrat naj se vse prekoplje in premeša, potlej pa vèn na kup spravi. Tako se lahko po dvakrat ali trikrat na leto naredí dober gnoj. Če se drevescu dá ena lopata tacega gnoja, mu je za 3 ali 4 leta dosti, da prav lepo raste.

Pri ti priložnosti tudi omenim, da imam v svoji drevesnici jako lepe drevesca jablane, in nekaj lepih pritličnih in visocih hrušek, s katerimi bodem prihodnjo jesen ali pa spomladi lahko postregel vsacemu, kdor jih bo želel dobiti.

Na Dražovniku poleg Dobrove.

France Bizjak.

Goveja kuga zopet na Kranjskem.

Gotovo je po komisijskih preiskavah, pri katerih je bil tudi dr. Bleiweis, da je živinska kuga se zopet prikazala v kočevskem okraji in sicer v Starem Bregu (Altbacher), Starem Logu (Altlag) in v Mali gori (Malgern). V te kraje poslana komisija je vse ukazala, kar postave velevaljo, da se ubrani razširjenje te velike nadloge. Ker pa je zapazila pri mnozih gospodarjih veliko nečimernost, da po takem ni misliti, da bi domači čuvaji bili zadostni, je komisija prosila c. k. dež. vlade, naj bi poskrbela vojakov za stražo. Sl. vlada je to tudi brž storila. Vojaške pripomoči je pa tudi toliko bolj potreba, ker vès kočevski okraj ima le 3 žandarje, kateri pri vsej svoji marljivosti ne morejo vsemu kaj.

Kako pa se je zatrosila goveja kuga, o kateri na Kranjskem ni bilo ne duha ne sluha že veliko mescev? — Po 11 kozlih se je zanesla, kateri so bili 5. dne t. m. na sejmu v kočevskem Vrbovcu (Tiefenthal) kot domači kozli prodani, pa gotovo niso domači bili, ampak iz Hrvaškega ali Turškega skrivé čez mejo kranjsko pripeljani. Te kozle, pravijo, je prodajal nek barantač iz črnomaljskega okraja, ki je znan po vsem Kočevskem, da z drobnico že veliko let kupčuje.

Ker je imel morebiti kozlov, ki so bili tisti čas še v druge kraje na Kranjskem prodani in so morebiti z govejo živino tu ali tam prišli v dotiko, se je bati, da ni bila kuga še v druge kraje zanesena. Zato naj vsak, kdor je ta mesec iz tega kraja kaj kozlov kupil, dobro svojo vest izprašuje: ali je kaj tega blaga se po-

mešalo z govejo kugo, in če mu kaj živine zbolí, da brž brž hiti gosposki povedat, da se odvrne še večja nesreča. Kozli ali ovce prinesó na svojem životu govejo kugo, pa tudi sami morejo zboleti za njo, kakor so najnovejše skušnje do dobrega spričale.

Čujte, pazite tedaj gospodarji, da iz iskrice ne bode hudega plamena!

Ozir po svetu.

Grozdje kitajsko.

Kitajci ali Kinezi imajo tudi vinograde; al ker oni vina ne pijó (kako je to mogoče? bode zakričal marsikter pijanček) povžijejo grozdje samo, ter ga na prodaj pošiljajo deleč po deželi. Shranjujejo pa grozdje nekako posebno. Poleg Tien-tsin-a, nekega severnega kitajskega mesta, zamrzne reka Peiho vsako leto skozi 3 mesce; led izsekajo v štirivoglatih, poldrugi čevljev debelih kosovih; iz teh koscev pa zidajo male hišice, ki so toliko visoke, da more človek v njih pokonci stati; ene so dalje, ene krajše. V njih hranjujejo grozdje. Ker take ledene hišice strpijo do hude poletinske vročine, dá se grozdje v njih tako dobro shraniti, da lanskega ne ločiš od letošnjega.

Natoroznanske stvari.

Nekaj o solncu.

Spisal Viljem Ogrinec.

(Dalje.)

Sedaj pa si pogledjmo enmalo bolj na drobno to truplo.

§. 2. Kadar govorimo o katerem truplu ali o tem ali o unem, vselej skoraj (tako saj mislim jaz), vprašamo se tudi, kako daleč je truplo od nas, kako veliko je itd. Naravoznanec namreč je že tak, da hoče do tanjšega izvediti o vsakem truplu. — Pa! — kaj morda sploh ni važno vediti, kako veliko da je solnce, kakošno je truplo, okrog kterega teka toliko družih manjših trupel? Gotovo da!

Toraj pa so se že starodavni, posebno pa tudi poznejši grški modrijanje veliko pečali s tem. Iz njenih spisov najdemo pa to, da so razno mislili o tem, kako daleč da je solnce od zemlje, kako veliko je itd. No, temu pa se ravno čuditi ni, kajti kje so še bile takrat orodja take, kakoršne imamo dandanes! Vsakdo pa morda vendar vé, da dandanašnje orodja niso še ravno stare. Ali ne? — Utegnil bi mi morda kdo ugovarjati, če je malo izveden v zvezdoznanstvu in njegovi zgodovini, da so imeli starodavni naravoznanci že orodja. Da, to je res; imeli so jih, kakošne pa, to tanše razlagati ravno ne gré sém; take gotovo ne, kakoršne so sedanje. — Kar so toraj ti naravoznanci merili (tega ravno ni veliko), to ni zeló natančno. Da pa to razvidimo iz števil, povem nekoliko tukaj.

a) Pitagora, grški modrijan pravi, da je solnce še enkrat tako daleč od zemlje, kot luna (v resnici je pa solnce skor 400 milj dalje od zemlje kot luna); ta pa je oddaljena za 126.000 štadij, to je, skor 3150 milj. — Samski Aristarh je našel, da je solnce 19. dalje od zemlje nego luna (no, to je že napredek). — Ptolomej pa že stavi solčno daljavo na 1,352.780 milj. — Če primerjamo te številke z današnjo, te razmere z današnjimi, najdemo, da je Pitagorova razmera 200. premajhna; Aristarhova le še 21.; in Ptolemejevo število 14. manjše od današnjega. — Sploh so pa ljudje in tudi nekteri modrijanje mislili, da je solnce od zemlje komaj za 20 milj oddaljeno.

Resnici, ali vsaj današnjemu številu najbliže je Pozidonijevo število. Če pravi, da je solnce oddaljeno za 11,250.000 milj, gotovo je to skor za polovico premajhno, pa današnjemu številu bliže nego števila, ki jih nahajamo v 16., v 17. in v začetku 18. stoletja. Kepler še v 17. stoletju je mislil, da je solnce oddaljeno le za 3 milijone milj.

V knjigah in sploh nahajamo sedaj za daljavo solnca od zemlje v srednji ceni 20, 683, 329 milj.¹⁾ V srednji ceni, sem rekel, zato ker solnce ni zmiraj enako daleč od zemlje, marveč enkrat bliže enkrat dalje. Najdaljše od nas je solnce poleti (2. julija meseca); najbliže pozimi (1. januarija meseca). — Solčno daljavo pa pišejo zvezdoznanci tudi tako, da rečejo, ona znaša 24.043 zemeljskih polopremernikov (polom. znaša 859.4 milj). To se pa umé tako: ako bi bilo mogoče 12.022 tako velicnih trupel kot je zemlja staviti drugo za drugo, imeli bi tako rekoč most od zemlje do solnca. — Solčna daljava znaša tudi skoraj 214 $\frac{1}{2}$ solčnih poloprem.

Luč, ki priteče 41.582²⁾ milj v 1 sekundi, potrebuje od solnca do zemlje 8 m. 18 s. To se zopet umé tako, da, ko bi na pr. solnce nehalo v resnici sijati v tem trenutku, temno bi postalo za nas še le 8 m. 18 s. potem. — Glas, ako bi mogel priti od solnca do zemlje ali od zemlje do solnca, potreboval bi 15 let; in v hla-ponu bi se vozil človek, ako bi mogel živeti tako dolgo časa: 350 let, da bi se pripeljal do solnca.

To bi bilo nekoliko o solčni daljavi.

b) Kako veliko je pa solnce? — Da tudi tukaj vidimo razvitek zvezdoznanstva, začnimo z Grci, in potem pridemo na današnji dan.

Plutarh nam pripoveduje o mileškem Faletu, da je učil, solnce da je veliko tako, kakor zemlja. — Aristarh je našel, da je solčni premernik 6.—7. veči nego zemeljski, toraj znaša morda 7267 milj. To število je veljalo dolgo za pravo. Še le veliko stoletij poznejše, ko je Aristarh živel, izvedili so in izštevilili zvezdoznanci po daljnogledu, da je solnce še veliko večje. — Premernik znaša v resnici nekih 192.600 milj in je toraj skor 112. daljši od zemeljskega, ki znaša 1718 $\frac{1}{2}$ milj; — obseg (Umfang) znaša skor 605.100 milj (pri zemlji le 5400 m.), in površina je 12.557. večja od zemeljske. — Več kot 1,300.000 zemelj bi toraj morali sestaviti, da bi dobili truplo tako veliko, kakor je solnce. — Solnce je po tem tako veliko, da, če si ga mislimo votlega in v njegovi sredi zemljo, okrog ktere teka luna v srednji daljavi (nekih 50.000 m.) bila bi luna od solčne površine skor še tako daleč kot je od zemlje. — Popotnik, ki v 540 dneh (če prehodi 10 milj na dan) prehodi zemljo okrog in okrog, rabil bi na solncu več nego 160 let.

§. 3. Solčna gostost je pa 4. manjša od zemeljske, to je, celo solčno truplo je take gostosti, kot je premog ali „gummi arabicum.“ Dalje vemo, da 355.000 ravno takih in tako velicnih trupel kot je zemlja, je težko tako, kot solnce.

To bi bile v kratkem solčne razmere. — Kaj pa moremo potem soditi?

Iz teh razmer vemo, da na solncu kamen pade v 1 sekundi 428 čevljev globoko (na zemlji 15 čevljev); da so 4 zemeljske libre na solncu stot (cent). To vse

¹⁾ Konec leta 1862 in v začetku leta 1863 sta dva zvezdoznanca (Airy v Greenwich-u in Ellery v Avstraliji) našla, da je solnce od zemlje oddaljeno v srednji daljavi le za 19,846.794 geograf. milj; to je toraj za 835.535 milj menj nego prejšnja številka. Ta daljava je tudi = 23.072 zemeljskih polopr. ali 208 $\frac{7}{10}$ solčnih poloprem.

²⁾ To številko je našel Struve v Pulkovi (blizo Petrograda). Novejše preiskave dadé druge številke. Foucault (izr. Fukó) je našel leta 1863, da luč preteče v vsaki sekundi 40.230 milj, itd. Pis.